

СТАНОВИЩЕ

за дисертационен труд за придобиване на научната степен „доктор на науките“
в област на висшето образование 8. Изкуства,
професионално направление 8. 4. Театрално и филмово изкуство

Автор на дисертационния труд: доц. д-р Тодор Димитров-Мечкарски, катедра „Сценична реч“, факултет „Сценични изкуства“, НАТФИЗ „Кръстьо Сарафов“

Тема на дисертационния труд: „Правоговорът в обучението на актьора“

Автор на становището: проф. д-р Йовка Тишева, Катедра по български език, Факултет по славянски филологии, СУ „Св. Климент Охридски“

Данни за процедурата

Дисертационният труд, авторефератът, публикациите по темата на дисертацията и административната документация са оформени според изискванията на Закона за развитието на академичния състав в Република България, Правилника за приложението му и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в НАТФИЗ, уреждащи придобиването на научната степен „доктор на науките“. Кандидатът доц. д-р Тодор Димитров-Мечкарски отговарят на минималните национални изисквания по чл. 2б, ал. 2 и 3 от ЗРАСРБ.

Данни за дисертационния труд. Актуалността на проблематиката, цели и задачи на разработката. Познаване на проблема в научната литература

Трудът на Тодор Димитров-Мечкарски „Правоговорът в обучението на актьора“ се състои от увод, изложение, заключение и списък на използваната литература. За голям брой от илюстративните материали в изложението не е посочен източник, от който те са взети. Списъкът с използваната литература включва 160 заглавия на български, руски и английски език. Прегледът на библиографските единици и сравнението с цитираните в работата заглавия дава основания за някои коментари. В дисертацията авторът напр. системно цитира постановки на Ст. Стоянов за особеностите на българските диалекти, включени в обзорен труд на граматиката на СБКЕ, вместо да се позовава на специалисти по диалектология, каквито са Ст. Стойков и М. Младенов, или на актуалните проекти на колегите от Секцията по българска диалектология и лингвистична география към Института за български език на БАН. По същия начин при представяне на фонетичната система на българския език се цитира учебникът на Д. Тилков и Т. Бояджиев, а не Академичната граматика на СБКЕ, Т. 1. Фонетика. Липсват и редица актуални заглавия на проучвания за фонетичната система на българския език със средствата на експерименталната фонетика, анализите на акцентните модели и на интонационните контури на фразите и изреченията. Не личи познаване на актуални публикации за конкретни фонетични особености на българска устна реч (елизии, ятов преглас, изговор на глаголни окончания и членни форми и т.н.).

Актуалността на темата се свързва с необходимостта в теоретико-приложен план да се установи в каква степен се спазват правоговорните норми. В практически план тя произтича от заявената цел да се обнови и обогати методологията в обучението.

Уводът на текста е организиран непоследователно. В него присъстват пространен преглед на историята на катедра „Сценична реч“, списък на публикациите в издания на НАТФИЗ от 1949 г. до 2020 г., енциклопедични справки какво е езиковедие и какви дялове има (сред езиковедските науки според автора е и логопедията); дефиниции за книжовен език, диалект, жаргон, наречие, редом с история на българската логопедия. *Обектът и предметът* на изследването не са изяснени правилно. Обектът е по-широката област, съществуваща във и независимо от нас, към която е насочено изследването, а предметът – конкретен аспект на обекта. В текста те са представени обратно.

Деветте *цели* на изследването са по-скоро научни задачи или предпоставки за проучване на правоговора. Те не показват ясна ориентация в теоретичен план. Петте научни *задачи* не представят етапите, през които биха могли да се реализират деветте цели. Ще отбележа само, че задача 3. е нереализируема в с проект като настоящата дисертация. Формулирането или промяната на правила е право само на Института за български език. Всички други текстове, в които се коментират нормите и се правят предложения за корекции, представят гледната точка на автора. В този смисъл те не могат да задават правила.

Текстът на изложението като цяло е еkleктичен; редът на темите невинаги следва логиката в научното писане. Прегледът на анатомичните особености на говорния апарат напр. започват с теории за произхода на езика и приключва с коментар на онтогенезата и филогенезата. Представянето на физическите характеристики на гласа е чрез таблици, към които няма коментари, за да се свържат с темата на дисертацията, а е последвано от информация за слуховия апарат и историята на ортодонтията. Данните за граматичната и за фонетична система на българския език, освен че нямат пряка връзка с научната област, в която е дисертацията, не са новост за езиковедията. Авторът повтаря известни постановки от учебници или директно използва – без позоваване на източник, текстове от популярни сайтове за учебни или научнопопулярни материали. Представените постановки на говорните звукове и адаптирането на логопедически методи и техники също не може да се оценят като принос в приложен аспект: не са проведени собствени наблюдения, липсва и експериментална работа, чрез която да се заяви новостта на предлаганите от автора техники.

Освен от обзорно-реферативния подход, друга слабост на дисертацията произтича от неточните или липсващите дефиниции на ключови понятия. Неясно е разбирането за *термините* език, реч и говор и за отношението между тях. На места в текста реч и говор се използват като синоними, но се извежда и идеята, че речта е събирателно понятие за езиковата и говорната компетентност. Липсват коментари на класическите постановки на Сосюр и младограматиците, на пражките структуралисти за речта. В текста се срещат няколко авторски определения за правоговор, които са доста непоследователни: форма на книжовния език, която се отнася до неговата говорна реализация и употреба/яснотата на изговора/правилното произношение на звуковете/(правоговорът) тренира овладяването и правилното реализиране на говорните звукове.

В реферирането на правоговорните норми (освен че включва явления без фонетична основа, неточно интерпретира редуцията, изговора на пълен член/членуване с наставка -та при имена от женски род, условното писане) авторът следва масовата представа, че правоговорните норми са установени по същия начин, както правописните. Правописните и граматичните норми не само са описани и систематизирани. Те са и кодифицирани – закрепени чрез съответните документи като задължителни за общуването в писмена форма.

Кодификация на правоговорните норми няма. Няма академичен правоговорен речник. Официалните правописни речници само отчасти могат да изпълнят функцията и на правоговорни. В дисертацията обаче не се цитира нито един официален речник на БАН като надежден източник за конкретно правило. Като официално издание на БАН „Академична граматика“, т. 1. Фонетика не цели да зададе правилата за изговор, а да представи фонетичната система на езика. Авторът не заявява своето мнение за динамиката в представата за правоговорна норма, за силното влияние на екстралингвистични фактори върху престижността на изговорните типове и т.н. Интересни идеи за коментар тази насока дава напр. проф. Стоян Буров, който аргументира наличието дори на две изговорни норми на българската езикова територия.

Заклучение

Текстът на Тодор Димитров-Мечкарски „Правоговорът в обучението на актьора“ не отговаря на съдържателните изисквания за дисертационен труд. Според действащите сега нормативни документи, дисертационният труд за присъждане на научна степен „доктор на науките“ трябва да представя теоретични обобщения и решения на големи научни или научноприложни проблеми, които съответстват на съвременните постижения и представляват значителен и оригинален принос в научната област, в която е разработката. Избраната тема е актуална и значима за хуманитаристиката. В нито една от областите, с които е свързана тази проблематика, Тодор Димитров-Мечкарски не достига до собствени теоретични обобщения, чрез които да се разширят научните знания, нито предлага мотивирани собствени решения на практикоприложни проблеми. Това, както и фактът, че в труда липсват достатъчно доказателства за оригинален принос, ми дават основание да гласувам отрицателно по настоящата процедура за присъждане на научната степен „доктор на науките“.

2. 06. 2021 г.

проф. д-р Йовка Тишева